

Using pencil-paper tests to monitor the child's progress during language therapy

Using pencil-paper tests to monitor the child's progress during language therapy

Magdalena Dumitrana

Facultatea de Psihologie și Științele educației, Universitatea Adventus, București, România

ABSTRACT

The paper has as a main objective the comparison between the performances of a subject under the therapy of the verbal language, the performances expressed by her results at two tests, the 'Draw-a-Man' test in Jacqueline Royer's approach and the 'Star-Wave' test created by Ursula Avé-Lallemant. The discussion on the results has demonstrated the validity of these tests in the displaying of the progress, as well as their complementarity in what concerns certain psychological aspects.

Keywords: verbal language, therapy, monitoring, the pencil-paper test

REZUMAT

Lucrarea are ca obiectiv principal compararea performanțelor unui subiect aflat în terapia limbajului verbal, performanțe exprimate prin rezultatele la două teste, testul Omulețului în versiunea Jacqueline Royer, precum și testul Stele-Valuri, creat de Ursula Avé-Lallemant. Discuția asupra rezultatelor a demonstrat valabilitatea acestor teste în evidențierea progreselor, precum și complementariatatea lor în ceea ce privește anumite aspecte de ordin psihologic.

Cuvinte cheie: limbaj verbal, terapie, monitorizare, test creion-hârtie

INTRODUCERE

Una dintre cele mai remarcabile calități ale testelor creion-hârtie, oricare ar fi categoria din care fac parte, este „relativitatea“ lor. Este însă nevoie ca testul respectiv să fie repetat la anumite intervale pentru a oferi o viziune apropiată de realitate asupra procesului în desfășurare – maturizare, dezvoltare, terapie. Acest lucru face posibilă nu numai o apreciere corectă a dinamicii secvenței psihice vizate, dar și o predicție în ceea ce privește starea viitoare a subiectului examinat, odată ieșit din terapie. În acest context, testul creion-hârtie, care permite evaluarea chiar și în absența capacității subiectului de a verbaliza, pare a fi mijlocul cel mai util de apreciere a evoluției procesului vizat – ne referim la aspectul care ne preocupă aici, anume monitorizarea procesului de recuperare a unei persoane cu tulburări de comunicare.

OBIECTIVE

În cadrul terapiei au fost utilizate pe parcurs diferite teste creion-hârtie. Totuși, în cadrul activității, au apărut semnificative două dintre ele. În acest context, pe lângă sarcina principală, de recuperare a tulburării de vorbire, au fost formulate câteva obiective referitor la cele două teste folosite, anume:

- care este relevanța lor în ceea ce privește înregistrarea progresului în activitatea de terapie;
- care este concordanța – dacă aceasta există între cele două teste, în diferitele etape de progres/regres;
- care dintre cele două teste susține mai veridic concluziile finale ale activității terapeutice. Cu alte cuvinte, obiectivul acestui nivel experimental a fost identificarea instrumentului cel mai potrivit pentru înregistrarea performanțelor în dinamica lor, permițând, în același timp, o concluzie validă.

Corresponding author:

Conf. Dr. Magdalena Dumitrana

E-mail: mdumitrana@gmail.com; mdumitrana@yahoo.com

Article History:

Received: 15 February 2019

Accepted: 1 March 2019

MATERIALE ȘI METODĂ

Instrumentele de monitorizare a procesului de terapie verbală au fost multiple. Vor fi considerate însă aici doar două dintre aceste instrumente, două teste creion-hârtie, testul Stele-Valuri și testul Omulețului.

Testul Stele-Valuri a fost creat de psihologul și grafologul german Ursula Avé-Lallemant (1913-2004). Este un test proiectiv, bazat pe principii grafologice în ceea ce privește organizarea spațiului hârtiei și calitatea trăsăturilor grafice, precum și pe simbolistica jungiană referitor la conținutul propriu-zis al desenului. Subiectului i se cere să deseneze, într-un cadru cu anume dimensiuni, cerul cu stele peste valurile mării¹. Testul Omulețului, binecunoscut de la crearea sa de către Florence Goodenough, a fost aplicat în varianta propusă de Jacqueline Royer (1912-2007), psiholog francez, specialist în psihologia copilului și în testele proiective. Ea conturează „itemii evolutivi” caracteristici dezvoltării între 4 și 12 ani, diferențiind performanțele fetelor de cele ale băieților. Ambele teste au fost aplicate, fiecare dintre ele, periodic, pe tot parcursul activității terapeutice.

Testele au fost aplicate pe un subiect aflat în terapie din cauza unor tulburări majore ale limbajului verbal. Iată descrierea subiectului monitorizat: U.V. este o fetiță care la data începerii activității de terapie verbală avea 5 ani și 10 luni, aflată fiind în pragul clasei pregătitoare. Evaluarea a arătat că U.V. nu pronunța corect decât câteva consoane, celelalte fiind, în majoritate, pronunțate „înmuiaț”, spre „I” și chiar „i”. Consoanele sonore, consoanele pronunțate cu explozie erau desonorizate și aproape șterse din pronunție. În ceea ce privește vocalele, subiectul nu opera o distincție sonoră între „o” și „u”. Vorbirea era, în mod firesc, total neinteligibilă. Structura sintactică, atât cât s-a putut înțelege, era simplă, în conformitate cu vârsta și, de asemenea, logică. Desenul ei este extrem de simplist și de multe ori neinteligibil. Terapia lui U.V. s-a desfășurat pe parcursul a doi ani, dar cu întreruperi de durată mare, de câte două-trei luni, din motive determinate de prioritățile părinților. S-a mers simultan pe mai multe categorii de activități – logopedice, motrice, de antrenare senzorială, de antrenare a memoriei și a limbajului narativ. După câteva luni de la începutul terapiei au început să se introducă literele și cifrele, întotdeauna în context semnificativ. Exercițiile de respirație au constituit o constantă de-a lungul fiecărei activități.

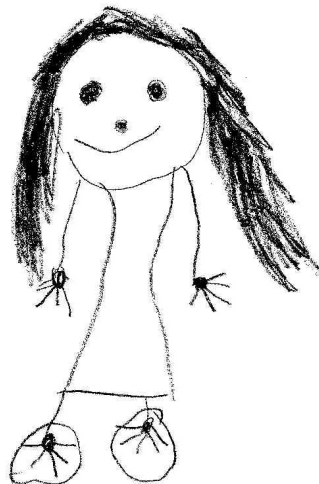
¹Mai multe detalii pot fi găsite în Dumitrana, M. Depistarea copiilor cu tulburări emoționale cu ajutorul testului Stele-Valuri în *RMJ*, 2010; vol: LVII pp.182-193

REZULTATE ȘI DISCUȚII

În pragul clasei întâi, U.V. achiziționase, în urma activității terapeutice, o vorbire fluentă și corectă din toate punctele de vedere, citea și scria acceptabil, iar în ceea ce privește aritmetica, deși apăreau încă greșeli și ezități disgrafice (ca de pildă cifre orientate spre dreapta în loc de stânga ori confuzia dintre 3 și E), copila rezolva oral exerciții și probleme complicate pentru vârsta ei. Aceste achiziții i-au făcut pe părinți să întrerupă terapia și U.V. a parcurs clasa întâi fără alt sprijin decât cel al părinților. U.V. a insistat să păstreze legătura cu terapeutul măcar prin telefon, iar la trecerea în clasa a II-a a cerut în mod ferm să se întâlnească cu acesta. Ceea ce s-a și întâmplat timp de încă două luni.

Rezultate Testul Omulețului

Primul desen al omulețului-O1 este executat chiar la începutul activității de terapie verbală, subiectul având la acea dată 5 ani și 10 luni. Considerând tabelul general al semnelor evolutive, la vârsta de 6 ani, statistic, desenul fetițelor posedă 7 itemi. Omulețului lui U.V. îi lipsesc însă trei elemente importante: trasarea cu linie dublă a brațelor, trasarea cu linie dublă a picioarelor și existența a cel puțin unui detaliu vestimentar. În plus, se păstrează fenomenul transparenței, caracteristic vârstei anterioare – laba piciorului vizibilă în interiorul pantofului. Se mai observă simetria cercurilor colorate cu negru intens – ochii, palmele, labele picioarelor – semn evident de disconfort, neputința de a le utiliza corect. Un alt element de considerat în desen este părul – lung și excesiv de negru, fetița având într-adevăr un păr destul de lung, dar blond. Modul în care este reprezentat părul sugerează mai degrabă o ascundere, o glugă care în general pare mai degrabă o manta de ploaie. Așadar, un alt indiciu al dificultății în care se află subiectul în acel moment și al nevoii de protecție.

Următorul desen – O2 este executat la întoarcerea din vacanța de vară. U.V. are 6 ani și 7 luni. Din punctul de vedere al comunicării verbale, vorbirea a pierdut din claritate. A uitat multe litere și are dificultăți în analiza fonetică-grafică. Percepe corect, la un cuvânt, primele și ultimele sunete, dar pe cele din mijloc nu le „aude“. Când i se cere să deseneze un omuleț încearcă să se eschiveze, apoi, ca să scape mai repede, desenează repede ceva, gen „schelet“, foarte mic, plasat în partea de jos a foii. Ca marker al evoluției, totuși, brațele nu mai sunt prinse de cap, ca în desenele anterioare, ci mai jos, sugerând prezența gâtului. Motivează că a făcut omulețul așa cum a învățat la grădiniță, ceea ce poate fi parțial adevărat. Totuși, acceptă să facă un alt omuleț, mai „frumos“ – O2a. Desenează din nou o figură foarte mică, aproape lipită de marginea de jos a hârtiei. Este tot schelet, dar de data aceasta este îmbrăcat. A rămas fenomenul transparenței – corpul vizibil prin rochie; brațele sunt lipite de cap; ochii, gura, palmele sunt cercuri negre; nu ia în considerare numărul degetelor, doar le reprezintă prin câteva linii. Revine la reprezentarea părului ca o mantie cu glugă. Un progres este reprezentat de pantofi, care nu mai prezintă transparență. Dacă ne referim la scala Royer pentru fetețe la vârsta de 7 ani, desenul lui U.V. prezintă numai 2 itemi din 7, anume prezența degetelor și conturul desenului cu negru. Dacă în O2 feteța pare să evite o realitate, în O2a încearcă să o ascundă. Această versiune trebuie considerată ca fiind concludentă.

Pare că toate achizițiile de până acum au fost pierdute și munca trebuie luată de la început. Din punct de vedere psihologic, copilul, mai conștient acum de problemele sale, încearcă să se ascundă (gluga). Dar, odată reîncepută terapia verbală, subiectul este activ și hotărât să progreseze, foarte repede reactivându-și achizițiile. În final, după numai o lună – U.V. are acum 6 ani și 8 luni, U.V. produce un desen total deosebit față de cele anterioare.

Desenul O3 prezintă toate elementele de maturitate ale scalei Royer la vârsta de 6 ani, precum și 5 indicatori dintre cei 7 ceruți la vârsta de 7 ani. Sunt de remarcat brațele și picioarele cu linie dublă, dispariția transparenței, degetele „pline“ (nu doar linii) și în număr corect, buzele prezente, ochii cu gene și sprâncene, rochia bine reprezentată. Foarte important: au dispărut petele negre, precum și casca de protecție formată de păr.

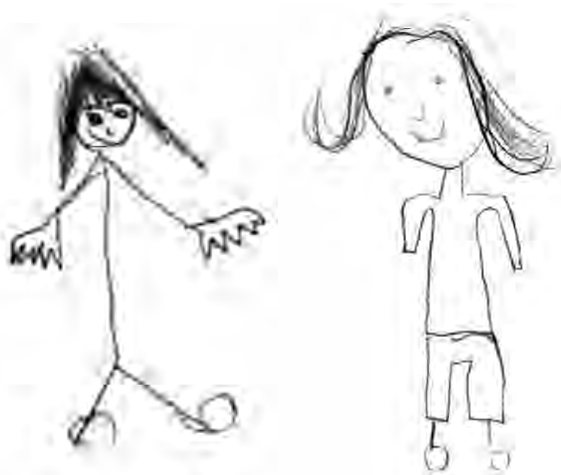

Desenele ulterioare se mențin la acest nivel. Reapar membrele dintr-o singură linie grafică, dar care nu reprezintă un regres. Feteța a început să exploreze modul cum se desenează îmbrăcămintea, rochia, pantalonii și are nevoie de liniile membrelor doar ca puncte de reper. Modelele pe îmbrăcăminte ajung o constantă. Desenul mai este luminos, culorile pastelate, a fost complet abandonată hașurarea cu negru.

Această linie ascendentă este întreruptă de vacanța de vară. Merge două săptămâni într-o tabără despre care se declară entuziasmată. Desenul omulețului – O4 o contrazice – toate calitățile achiziționate au dispărut.

La început, U.V. refuză să deseneze; acceptă în cele din urmă, iar omulețul apare din nou în forma scheletului, un corp neîmbrăcat, membrele dintr-o singură linie, ochii ca două pete negre și, în sfârșit, „casca de protecție“ a părului. Noutatea, deloc îmbucurătoare, este că mâinile, cu degete formate, sunt agresive, ca niște lame de ferăstrău. Desenul nu mai poate fi evaluat pe baza itemilor de maturitate; având în vedere succesiunea omuleților, acesta din urmă exprimă în mod evident tulburări emoționale. Alte două teste care implică personaje umane prezintă același tip de omuleț. Din povestirile feteței nu reiese niciun eveniment negativ, povestește cu entuziasm despre tabără, precum și de viitoarea excursie cu familia. O trăsătură caracteristică a

subiectului este de a nu vorbi niciodată despre neplăcerile pe care le încercă în raport cu diferite persoane, adulți sau copii, subiectul fiind extrem de reținut pentru vârsta sa. Așadar, acest ultim desen nu poate fi pus în relație cu prezența/absența indicatorilor de maturizare și indirect cu progresul terapiei, ci cu alte evenimente care au provocat o regresie atât de vizibilă. Este, de altfel, ultima ședință de terapie, părinții considerând că lucrurile s-au rezolvat. Într-adevăr, din punctual de vedere al performanțelor în comunicarea verbală, orală și scrisă, subiectul este perfect integrat cerințelor semestrului întâi al clasei a doua, pe care o frecventează în acel moment. Totuși, U.V. încercă repetat să își convingă mama să reînceapă terapia. În cele din urmă, după mai mult de un an, I se îngăduie să revină în terapie timp de două luni, după care întâlnirile încetează definitiv. Desenul O5 este executat în prima ședință din perioada acestor două luni. U.V. are acum 9 ani și o lună. Pe scala Royer găsim prezenți doar 4 itemi din 8. Ochii au redevenit două puncte negre, picioarele sunt trasate cu o singură linie. Brațele nu se văd din interiorul unui posibil pulover, dar mâinile cu degete lipsesc complet.

După o lună, desenul omulețului se îmbunătățește considerabil; se recuperează trăsăturile feței și îmbrăcămintea. Un element neconform cu vârsta sunt picioarele, formate în continuare, dintr-o singură trăsătură grafică. Dar ceea ce este cu adevărat semnificativ rămâne în continuare: absența mâinilor – palmele cu degetele.

În această etapă, trebuie precizat că performanța de comunicare verbală, orală și scrisă, este perfect normală, cu micile căderi, firești de altfel, în fața multiplelor sarcini școlare.

Rezultate Testul Stele-Valuri

Testul poate oferi clarificări în mai multe direcții – dezvoltare / maturizare, aria proiectivă, expresivă,

dar și în aprecierea privind gradul de pregătire (psihologică) a copilului pentru școală. În evaluarea progresului terapiei comunicării verbale la subiectul U.V. s-au urmărit câteva elemente specifice: organizarea spațiului în interiorul cadrului de anumite dimensiuni cerut de test, raportul dintre intelect și emotivitate, capacitatea de autocontrol al impulsurilor, memoria verbală conectată cu actualizarea reprezentărilor itemilor ce trebuie desenați. În acest context au fost selectate câteva desene executate în aproximativ aceeași perioadă în care a fost aplicat și Testul Omulețului. Astfel, vom urmări SWT1. 6 ani; SWT2. 6 ani 5 luni; SWT3. 7 ani 1 lună; SWT4. 9 ani. Notăm că, asemenea perioadei de aplicare a testului anterior, între SWT3 și SWT4 nu a existat activitate terapeutică.

Notăm câteva elemente de bază ce trebuie considerate în cadrul testului și simbolistica lor:

- stelele reprezintă în general intelectul, iar valurile – afectul;
- raportul spațial dintre stele și valuri reprezintă dominația unuia sau altuia dintre procesele simbolizate;
- modul în care sunt executate diferitele elemente arată starea psihică prezentă, dar și trăirea dinaintea eventualelor schimbări.

Iată, de asemenea, alte câteva elemente generale, menite să faciliteze înțelegerea conținutului testului:

- Stelele: aspectul cognitiv; aflate într-o poziție constantă, denotă sentimentul constanței, ordinii și eternității; reprezintă aspirații, realizări, succes, dorință pentru o poziție mai înaltă, relația cu autoritatea și figurile autoritare. Dacă ocupă un spațiu mai mare semnifică un conținut intelectual, dar și stres și eșec în performanța școlară;

- Valurile: sunt în relație cu aspectele dinamice și aspectele temporare ale personalității; în varianta furtunoasă reflectă crizele emoționale, intensitatea impulsurilor. Dacă ocupă un spațiu mai mare, semnifică emoții, pasiuni, dorințe instinctuale, dificultăți emoționale;

- Distanța dintre stele și valuri, tipică pentru copii, se micșorează pe măsura înaintării în vârstă, reflectând o maturizare în integrarea emoțională. Un desen clar, cu stele bine formate și valuri ondulate, joase, calme, semnifică adesea o capacitate de autocontrol (chiar dacă aceasta nu este exercitată)

Iată, pe scurt, datele obținute în urma aplicării testului (desenele selectate):

SWT1. U.V. are 6 ani și a parcurs două luni de terapie logopedică. Vorbirea i-a devenit mai inteligibilă. Înțelege consemnul și repetă pentru sine: „Cerul cu stele...”. Când termină desenul, își rea-

mințește ce i s-a spus să deseneze, ceea ce nu s-a mai întâmplat până acum, în diferite alte situații.

Gesturile grafice apar după cum urmează:

a) direcția trăsăturilor:

- câteva hașurări de la stânga la dreapta (cerul); face apoi stelele – începe de la stânga la dreapta și desenează o stea; se oprește, trasează în mijlocul liniei imaginea a cerului, o semilună, se întoarce și mai face o stea în stânga, apoi desenează stele în partea dreaptă; se întoarce iar la stelele din stânga și umple spațiul cu alte stele;

b) valurile sunt hașurate cu mișcări dezordonate, care, spre sfârșit, determină trăsături apăsate, spre înnegrire; în același timp schimbă direcția hașurării – de la stânga la dreapta și de la dreapta la stânga;

c) spațiul în interiorul cadrului care precizează limitele desenului – putem considera că este organizat – este o delimitare clară între elementele cerului și valuri. Se depășesc ușor marginile cadrului, dar este vorba mai degrabă de o slabă coordonare a mâinii decât alte cauze.

În interiorul desenului apare însă o anumită dezordine; direcția mereu schimbătoare a liniilor grafice, precum și spațiul cerului, care este umplut când în stânga, când în dreapta. Subiectul este nesigur, se întoarce mereu la elementele desenate anterior pentru a le perfecționa, ajusta, multiplica. Raportul dintre stele și valuri arată o dominanță a emotivității asupra intelectului, precum și o intensitate a impulsurilor. Emoția este însă intensă din pricina nesiguranței privind sarcinile cognitive, care în mod evident sunt considerate prea mari. Subiectul se lasă de altfel controlat în totalitate de mamă (luna, ca principiu matern). De altfel, mama controlează întreaga viață de familie.

SWT2. U.V. are 6 ani și 5 luni. Abia a venit din vacanță și a început clasa pregătitoare. Se declară

foarte fericită și se întrerupe mereu din activitate pentru a mai povesti câte ceva. Conduita ei în timpul activității, dar și în desen, exprimă altceva. Memoria verbală pare a fi suferit o stagnare. Întrebată la terminarea desenului dacă mai știe ce a fost rugată să facă, fetița șovăie: „Valurile mării... peste... stelele... peste... nu mai țin minte...“. În timp ce răspunde, are desenul în față, dar nu poate verbaliza imaginea.

Conduita grafică apare după cum urmează:

- începe cu valurile pornind de la bază, de la stânga la dreapta, cu linii ondulate extrem de dezordonate; face mai multe rânduri, de asemenea, valuri, progresând de jos în sus; impresia este de tulburare spre furtună. Se oprește și pare că a terminat desenul. Este întrebată dacă mai dorește să adauge ceva și atunci mai desenează un rând de valuri, deasupra celorlalte, la fel de turbulente;

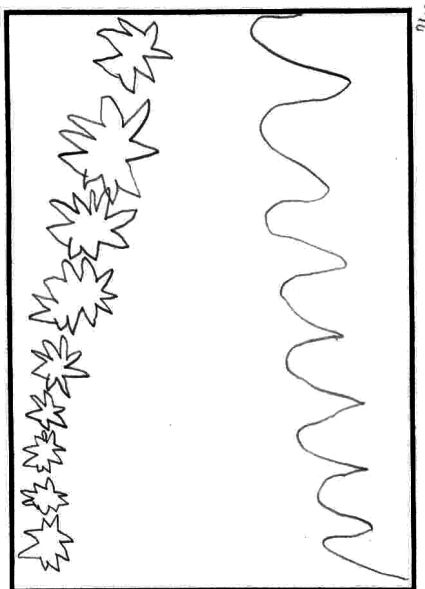
- după o mică pauză, începe să deseneze stelele – începe de la stânga la dreapta, se întrerupe și marchează centrul liniei stelelor cu semiluna; continuă apoi în dreapta lunii cu șirul stelelor, care devin tot mai mari, tot mai grele, prăbușindu-se în latura din dreapta;

- cadrul în interiorul căruia se desenează este respectat, nu apar depășiri, cerul și valurile sunt poziționate corect și bine delimitate.

Desenul evidențiază în mod clar dominația afectivității, greu de stăpânit, cu un caracter aproape invadator. Stelele/sarcinile intelectuale sunt importante și tot mai greu de menținut pe linia corectă. Nici măcar luna (mama) nu mai apare ca un reper suficient de puternic pentru a oferi ajutorul necesar. Apare evident că subiectul întâmpină dificultăți în îndeplinirea sarcinilor școlare, care sunt resimțite ca o povară greu de dus, neavând încredere că le va putea îndeplini mai departe (stelele devin copleși-

toare în partea dreaptă, a viitorului). Afectivitatea și impulsurile dezorganizate o domină. Din punctul de vedere al comunicării verbale, orale și scrise pare că s-a întors la punctul zero. Apare o accentuare a aspectelor disgrafice.

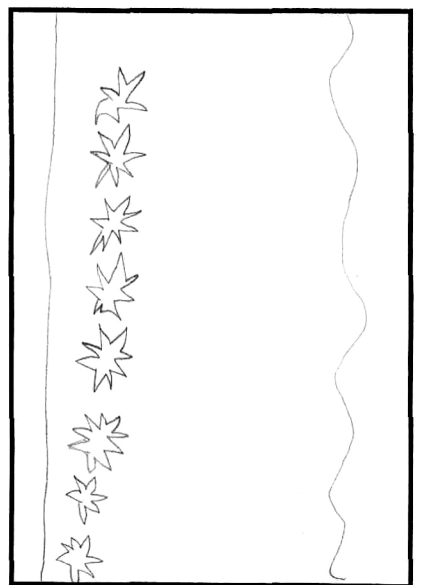
SWT.3. Vârsta subiectului: 7 ani și 3 luni. Este finalul clasei pregătitoare, iar din punctul de vedere al terapiei limbajului verbal, progresul este semnificativ. Vedem că desenul este bine încadrat, elementele sunt ordonate, au dispărut traseele grafice multidirecționate. Este evident efortul de a-și stăpâni emoțiile și de a-și controla impulsurile. Stelele și valurile se supun unei anume uniformizări, ceea ce este un semn bun în autocontrol. Există însă un element, extrem de vizibil, care arată că, în pofida efortului pe care îl face, copilul simte că se apropie de limitele rezistenței și nu are încredere că mai poate controla evenimentele și pe sine. Stelele sunt din ce în ce mai mari, mai grele, având tendința clară de a coborî, am putea spune a se prăbuși, în partea dreaptă. În același timp, valurile, deși și-au păstrat regularitatea, se ridică amenințător în partea dreaptă a desenului, ca și cum ar fi gata să acopere stelele.

Deși, în acest moment, comunicarea verbală este din nou normalizată, deci nu mai există niciun motiv de îngrijorare pentru familie, fetița își roagă în mod repetat mama să accepte să se întâlnească din nou cu terapeutul, ceea ce se întâmplă după aproape doi ani de la ultima ședință, mama dorind să îi satisfacă acest „capriciu“.

SWT.4. U.V. are 9 ani. Aspectul desenului este satisfăcător – clar, bine determinat în conturarea elementelor și în direcția traseului grafic. Apare pentru prima dată linia cerului – deși des întâlnită la

copii, ea a fost absentă până acum din desenul subiectului. Este un item care marchează aici o punere în ordine. Stelele sunt și ele bine formate, trasee regulate, de la stânga la dreapta linia valului este continuă, ușor ondulată, executată de la stânga la dreapta. Întregul desen apare armonios și bine controlat. Rămâne totuși un element de atenționare – căderea stelelor, e adevărat, ușoară, care începe practic din partea stângă (trecutul); de asemenea, pe măsură ce înaintează spre dreapta (viitor), stelele devin tot mai mari, mai apăsătoare. În pofida comunicării verbale practice normale, precum și a performanțelor școlare bune, subiectul face eforturi în a „ține pasul“ la școală. O investigație sumară arată că, efectiv, textele din manual nu sunt înțelese de fetiță². Din punct de vedere emoțional însă, lucrurile sunt sub control – U.V., ca de altfel toți copiii, a dezvoltat strategii de „supraviețuire“ școlară, fără a-și pierde prea multă energie. În plus, subiectul compensează eventualele dificultăți la literatură cu matematica, unde este strălucitoare (fapt ignorat însă de învățătoare).

Aruncând o privire în istoricul tuturor desenelor SWT, se observă că sarcina intelectuală (stelele) a constituit întotdeauna un motiv de îngrijorare pentru subiect. Dacă inițial dificultatea se raporta clar la tulburările majore ale comunicării verbale și scrise, odată ce acestea au fost rezolvate, subiectul se simte în continuare incapabil să facă față sarcinilor cognitive, nu are încredere în capacitățile sale și

²Fără a intra în amănunte, textele școlare ating adesea înălțimile absurdului. În general, ele nu sunt înțelese de copii, acestea fiind complet neadecvate achizițiilor cognitive ale copiilor la diferite vârste.

nu o mai are ca punct de reper și ajutor pe mamă. Totuși, se remarcă un progres clar în efortul de a depăși obstacolele – mai ales pe cele interioare:

- elementele desenului devin tot mai organizate, mai ordonate;
- traseul regulat al valurilor vizualizează modul în care subiectul achiziționează autocontrolul impulsurilor.

Faptul că principiul matern (luna) nu mai este prezent în desene nu semnifică neapărat o situație negativă. Dimpotrivă, această absență legată de câștigarea progresivă a stăpânirii emoțiilor arată că subiectul se maturizează, asumându-și responsabilitatea propriului progres.

CONCLUZII

Așa cum am mai menționat, pe parcursul terapiei au fost aplicate subiectului diferite probe ad-hoc, dar și alte teste în afara celor abordate aici.

S-a observat, cel puțin în cazul prezentat, că Testul Omulețului, în varianta J. Royer, și Testul Stele-Valuri par a se susține și completa reciproc. Pe de-o parte, ambele evidențiază același mers progresiv în achiziția corectă a comunicării verbale, precum și câștigarea treptată a autocontrolului, emoțional și intelectual. Pe de altă parte, nu se întâmplă rar ca unul dintre teste să semnaleze o dificultate care nu apare clar la celălalt test. Pentru a explica afirmația, să privim penultimele două teste, O4 și O5, precum și SWT 3 și SWT4, aplicate aproximativ în aceeași perioadă. Dacă, până în acest moment, rezultatele la cele două teste au arătat aproximativ același lucru – progres, maturizare și efort pentru autocontrol, de data aceasta lucrurile exprimă nuanțe diferite, am zice, care se completează și se îmbogățesc reciproc. În vreme ce testul Stele-Valuri ne dă asigurări că, în principiu, totul este sub control, testul Omulețului arată altceva: O4, foarte schematic, se acoperă cu gluga (părul), vrea să rămână neobservat dar în același timp, nu pare defensiv; degetele sunt ascuțite, agresive. O5 revine la forma câștigată cu dificultate în etapele anterioare, dar nu reușește să obțină punctajul con-

siderat statistic pentru nivelul de maturizare la 9 ani. Pare, în plus, că, în acest moment, subiectul a abandonat lupta și își recunoaște neputința de a acționa – vedem că personajului desenat îi lipsesc mâinile. Am putea considera că absența mâinii poate reflecta o neputință temporară, legată de o sarcină specifică. Faptul că întreg desenul omulețului exprimă un regres ori, cel puțin, o oprire temporară a maturizării/dezvoltării poate constitui un semn important. Iar dacă ne întoarcem la SWT3, vedem că valurile exprimă în mod clar o neliniște și o ridicare a nivelului de emotivitate care poate corespunde cu mâinile-ferăstrău din O4, cu alte cuvinte, o stimulare energetică activatoare, urmată însă de O5, cu lipsa mâinilor, corespunzător cu o aplatizare a valurilor din SWT4, pe care acum putem să o interpretăm nu atât ca autocontrol, cât oboseală, pierdere energetică.

Din această analiză sumară, putem extrage două afirmații ce par valabile, cel puțin în cazul studiat:

- testele creion-hârtie, adecvat selecționate în raport cu diferitele cazuri, pot produce, prin utilizarea lor simultană și permanenta analiză comparată a rezultatelor lor, pot produce deci informații care ar rămâne probabil ascunse prin utilizarea unui singur asemenea test, oricât de încredere ar fi acesta
- nicio activitate de terapie cu obiective așa-zis exterioare, cum este cazul prezentat, de achiziție a comunicării verbale corecte, fluente și adecvate social nu poate fi considerată ca pe deplin încheiată atâta vreme cât subiectul, oricât de mulțumit ar fi performanțele sale, continuă să manifeste nesiguranță și lipsă de încredere în capacitatea sa de acțiune și autocontrol. În orice moment, chiar după o mare perioadă de timp, subiectul poate manifesta un regres, chiar dacă nu întotdeauna în zona care a fost odinioară remediată.

Atunci când subiectul este un copil, responsabilitatea întreruperii terapiei pe baza normalizării performanțelor vizibile revine în întregime părinților.

BIBLIOGRAFIE

1. Avé-Lallemant U. *The Star-Wave Test*. München: Ernst Reinhardt Verlag, 1984
2. Dumitrana M. *Depistarea copiilor cu tulburări emoționale cu ajutorul testului Stele-Valuri*. RMJ, 2010; vol: LVII pp.182-193
3. Royer J. *La personnalité de l'enfant à travers le dessin du bonhomme*. Bruxelles: Editest, 1984.
4. Yalon D. *The Star-Wave Test Across the Life-Span*. Saint-Foy:IGC, 2006